

Erdélyi Riport, VII. évfolyam 47. szám – 2008. november 27.

Csaba László közgazdász, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja
Romániára derűlátóan tekintek

Főösleges abban bízunk, hogy a pénzügyi válság engedékenyebbé teszi az Európai Bizottságot a közép-európai országokkal szemben, illetve könnyebbé és gyorsabbá az euró bevezetését – sugallja lapunknak adott interjújában Csaba László közgazdász, akadémikus. A Közép-európai Egyetem (CEU) professzorát, többek között a krízis romániai vonatkozásairól, Domján Levente kérdezte.

Románia kapcsán minden elemzés bajt jósol. Ez önbeteljesítően azt jelzi, hogy tényleg baj lesz, vagy csak egyszerűen félreértékelik az országot?

Romániával kapcsolatban csak annyiban jogosak a fenntartások, amennyiben minden feltörekvő országgal kapcsolatban búbánat vett erőt a piacon. Olyan országokkal, mint amelyeket most szóba hoznak, hosszabb távon nyilván nincsen semmi baj – gondolok a törökökre, a görögökre, de az írek is szenvednek. Nekem az a benyomásom, hogy ha az amerikai gazdaság megússza, amire az eddigi negyedéves adatok összesítése alapján jó esély van, akkor az európai gazdaságok is megússzák. Lesznek ugyan államosítások, jelentősen lassítva a gazdaságot, de ha nem alakul ki a világgazdaság nagy pólusaiban erőteljes összehúzódás, és elmúlik a pénzpiaci pánik – aminek a jeleit már látni vélem –, akkor a tőzsdék stabilizálódnak, az a jövedelemtermelő képesség, ami megmaradt bármelyik bankból, jövedelmet fog termelni, annak a papírját valószínűleg inkább venni érdemes, semmint eladni. Ez fel fogja hajtani az árfolyamokat, s ha visszatér a minimális bizalom a bankközi piacon, akkor a növekedés finanszírozása is megteremtődik. Főleg olyan országban, ahol a növekedés nagy potenciálokat rejt, ahol a közpénzügyek viszonylag rendben vannak, nincs az az állami túlterjeszkedés, ami Magyarországon. Annyiban nyilván vigyázni kell mindenkinek, hogy amikor nagy vihar van, akkor ezeket a perem-országokat a vihar könnyebben elkapja, mint a centrum-országokat, de én nem látom azt, hogy Románia növekedésében olyan típusú feszültségek lennének, mint például Bulgária esetében, ahol nagyon elszaladt a magánhitel-felvétel, miközben a rögzített árfolyamrendszer nem teszi lehetővé a fizetési mérleg feszültségeihez való alkalmazkodását. Úgyhogy én inkább derűlátó lennék Romániával összefüggésben.

Ön nem lát abban veszélyt, hogy a kampány hatására olyan intézkedésekre készítetik a kormányt, amelyek a pár évvel korábbi magyarországi túlköltekezés következményeihez vezethetnek? Nem gondolja, hogy elkapjuk a magyar betegséget?

A feltörekvő országok heterogén kategóriát alkotnak, egymástól távol levő, egymással alig kereskedő államok kerülnek pénzügyi szempontból egy csoportba. Jól látjuk, most épp Pakisztán, Ukrajna, Izland és Magyarország alkot egy csoportot. Románia vagy Szlovákia gazdasága stabilabb és kommunikációjuk szakszerűbb, mint a felsorolt négy országé. Nem lesz fertőzés.

Mugur Isarescu, a Román Nemzeti Bank elnöke a napokban beszélt a jövő évről

előre jelzett növekedésről és inflációról, s e prognózis teljesülése szerinte attól függ, lesz-e „egy csepp kormányzati bölcsesség”. Más országok példája alapján lehet abban reménykedni, hogy a választások után minden új kormány megvilágosodik és bölccsé válik?

Igen, minden kormány hajlamos megvilágosodni, és a választás után a külföldre mutogatni, meg az elődje által üresen hagyott államkincstárra. Most azt hiszem, különösen jogos lesz ez a fajta kifelé mutogatás, mert a lassulást a román gazdaság sem kerülheti el, és a kevesebből nem lehet többet szétosztani, hiába sugallják, sőt harsogják a választási kampány résztvevői az ellenkezőjét. Ebből azonban nem következik, hogy stagnálás vagy válság jönne, az elmúlt években megszokottnál mérsékeltebb és kiegyensúlyozottabb növekedést várok.

Milyen üzenet az euróbevezetésre vágyó országoknak, hogy az Európai Bizottság lazítana kicsit az államháztartási deficit kritériumain?

Ez az intellektuális lustaságnak a megnyilvánulása. Ugye, mindenki tanulta közgazdaságtanból, hogy válság idején az államnak költekeznie kell. Ám ehhez elsőként az kellene, hogy meglegyen – az Európai Központi Bank alapszabályában leírt módon – négy negyedéven keresztül legalább negyedszázalékos visszaesés, aminek egyelőre nyomát sem látjuk, reméljük, nem is fogjuk. Az utolsó visszaesés a világgazdaságban harminc éve, 1979-ben volt. Ez egy olyan világgazdaság – mint ahogy azt az euró atyja, Lámfalussy Sándor is megírta legújabb könyvében –, amiben a rendszer egésze nagyon válságtűrő, ezért a legnagyobbak is megbukhatnak, de az egyes nagyok bukása miatt nem lehet a rendszer gyengeségére következtetni. Épp ezért intellektuális lustaság hozzájárulni a stabilitási és növekedési egyezményhez, amelyben benne vannak azok a kitételek, hogy visszaesés idején mit lehet és hogyan lehet lazítani. Tehát ezt nem kell beleírni, hisz már benne van. Az nyilvánvaló, hogy azok az erők, amelyek Franciaországtól Magyarorszáig a költségvetési fegyelem ellenzői, minden alkalmat meg fognak ragadni, hogy Brüsszelre mutogassanak. Arra kell figyelni, hogy akik nem kötik magukat a fegyelmezett államháztartáshoz, azok jelentős növekedési áldozatra kényszerülnek. Ez éppúgy igaz olyan fejlett országokra is, mint Hollandia, és olyan szegényekre is, mint Magyarország. Tehát ennek alapján ez egy rossz üzenet, én nem üzennék ilyet. Fegyelmezett államháztartási politikát kell folytatni, különben nincs tartós növekedés.

Lustaság arra számítani is, hogy akkor most ez eurót sokkal könnyebben, gyorsabban tudjuk bevezetni, mint ahogy azt a maastrichti kritériumok teljesítésével lehetne?

A maastrichti kritériumok túl lazák olyan országoknak, mint Csehország, Magyarország, ahol a lakosság előregedése miatt a nyugdíjrendszerben nagy hiányosságok vannak, ezért alacsony a megtakarítási ráta, és a jelenleginél kisebb, a GDP 30-35 százaléka körüli államháztartási hiány az, ami hosszabb távon fenntartható lenne. Ez a cseheknél nincs nagyon messze, de nálunk a 67 százalék ezt majdnem kétszeresen meghaladja. Törekedni kellene az euró gyors bevezetésére, de nem úgy, hogy átveszszük, hanem úgy, hogy a feltételeket megteremtjük. Ez négy-öt éves programot jelent. Magyarország esetében

2001-ben született meg az első euróbevezetési célkitűzés, az 2006-ra vonatkozott, majd 2003-ban 2008-ra. Ha jövőre alakulna egy új kormány, és kitűzné, akkor 2014 lenne az az időpont, amit reálisan meg lehetne valósítani, mert ahhoz előbb vissza kell szerezni a hitelességet, költségvetési kiigazításokat kell készíteni, törvényeket kell módosítani, amelyek kétharmadosak, meg kell nyerni a társadalom egyetértését, meg kell győzni a piacokat, hogy egy olyan ország, amelynek nincs ebben hagyománya, meg tud felelni a pénzügyi követelményeknek. Ha Szlovákiát nézzük, mely ma a bezzeg-ország a régióban, ott 2004-ben alakult meg az a második Dzurinda-kormány, mely eltökélten, határozottan haladt a reformok útján, aminek eredményeként jövőre eurójuk lesz.

Lehet már látni, milyen következményei lesznek a válságnak? Gordon Brown és Nicolas Sarkozy szerint új alapokra kell helyezni a jelenlegi gazdasági rendet, mi több, egy új Bretton Woods létrehozásáról beszélnek.

Én nem hiszem, hogy új Bretton Woodsra lenne szükség. Az, hogy Brown, Sarkozy és Merkel asszony hármasa járja be Európát, a kommunizmus kísértete, hisz ugye, ha valami baj van, rögtön államosítunk. Azt biztosan lehet tudni, a Wall Street Journal is közölte a napokban, hogy két tucat cégnél folytat az amerikai igazságügyi minisztérium vizsgálatot – amelyek között vannak olyanok is, mint a svájci UBS, melyet a fegyelmezett gazdálkodás példájaként jellemezett a szaksajtó még néhány héttel ezelőtt is, vagy a Merrill Lynch, a Bear Stearns, a maguk területén mind abszolút mintaszereplőknek tűntek –, nem tudunk ettől eltekinteni, sőt egészen konkrét esetekben már visszaélésről számot adó vallomások is vannak. Amikor pedig visszaélések vannak, akkor nem a közlekedési lámpát szokták kicserélni, hanem megnézik, ki miben hibázott, és a hibák elkövetőit vonják felelősségre. Ez egy fontos dolog. A másik pedig az, hogy ahhoz nem kell új értekezlet, hogy a központi bankok együttesen csökkentsenek kamatot, ez megtörtént. Ahhoz nem kell új szabályrendszer, hogy engedjék a bank- és pénzügyi felügyeletet szabályszerűen és a meglévő rendelkezéseik szellemében működni. A történet arról szól, hogy mindenkinek be kell tartania ezeket a szabályokat, hisz ha mindenki betartja a közlekedési szabályokat, akkor nincs baleset. Én azt hiszem, nem szabad alábecsülni a piac öntisztító erejét, és óvakodni kell attól a veszélytől, hogy azt gondoljuk, egy állami vagy egy banki hivatalnok fogja tudni megoldani azt a sokismeretlenes egyenletet, amit korábban az önérdékét követő sok ezer piaci szereplő nem tudott megoldani. Épp ezért azt gondolom, e tekintetben az amerikai megoldások a jobbak, amelyekben az állami szerepvállalás időben korlátozott, a menedzsment döntési szabadságát nem korlátozza, ez a konszolidációnak egy olyan formája, ami nem kerül az adófizetők pénzébe, és nem lassítja még átmenetileg sem a gazdasági növekedést. Én úgy gondolom, ez lesz a kiút, mert ha ez így van, akkor nem lesz visszaesés, ha pedig másként lesz – ha jönnek az angol, francia, német megoldások, az állam tartós jelenlétével, a menedzsmentbe való beletenyereselésével, mindenféle előírásokkal, hogy kinek mit kell, és mit nem kell csinálni –, akkor ez depresszióba vezet. Ugye azt sokan megírták, hogy a nagy válság az Egyesült Államokban éppen ebből jött létre. Az ember csak szomorkodik azon, hogy Ben Bernanke, aki Friedman és Schwartz tanítványának tartotta magát, amint a központi bank élére került, pontosan az ellenkezőjét csinálja annak, mint amit ő maga is a mesterei nyomán tanított. Voltak, akik már írtak arról, hogy ezek a legutóbbi keresletbővítő intézkedések Barack Obama gazdasági programjának az

alátámasztását szolgálják, egyúttal a következő elnöki ciklus megalapozását. Attól tartok, hogy ez nem pusztán spekuláció.